

Gobineau, Joseph Arthur	گوبینو، ژوزف آرتو، ۱۸۱۶-۱۸۸۲ م.	سرشناسه
	جنگ ترکمن / کنت دوگوبینو ترجمه محمدعلی جمالزاده.	عنوان و پدیدآور
	تهران: سخن، ۱۳۸۶.	مشخصات نشر
	۳۱۶ ص. ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.	مشخصات ظاهری
	978 - 964 - 372 - 229 - 6	شابک
	فیبا.	وضعیت فهرست‌نویسی
	داستان‌های فرانسوی - قرن ۱۹.	موضوع
	جمالزاده، محمدعلی، ۱۲۷۰-۱۳۷۶، مترجم.	شناسه افزوده
	۱۳۸۶ ج ۴ گک/ PQ ۲۴۱۹	رده‌بندی کنگره
	۸۴۳/۸	رده‌بندی دیویی
	۱۰۶۸۷۶۷	شماره کتابشناسی ملی

جنگِ ترکمن

کنت دو گوینو

ترجمہ سید محمد علی جمالزادہ

انتشارات سخن

جنگ ترکمن

کنت دوکوبینو

ترجمه سید محمد علی جمالزاده

چاپ اول: ۱۳۸۶

تیراژ: ۳۳۰۰ نسخه

حروفچینی: صدف

لیتوگرافی: صدف

چاپ: گلرنگ یکتا

خیابان انقلاب - خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، شماره ۱۴۶

تلفن: ۶۶۴۰۵۰۶۲ - ۶۶۴۰۵۰۶۳

حق چاپ محفوظ است

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۲-۲۲۹-۶

یادداشت هیأت امنا

نویسنده شهیر ایران سید محمدعلی جمالزاده طبق موافقت نامه‌ای که در تاریخ ۲۳ مهرماه ۱۳۵۵ با دانشگاه تهران به امضاء رسانید تمام حقوق ناشی از چاپ آثار خود را که تاکنون نزدیک به پنجاه جلد کتاب و رسالات و مقالات متعدد است به دانشگاه تهران واگذار کرده تا طبق بند آن موافقت نامه که عیناً در اینجا نقل می‌شود به مصرف برسد:

الف: یک ثلث آن (درآمد) به مصرف خرید کتابهای مفید برسد و با مجموعه کتابهای اهدایی اینجانب به دانشگاه تهران در اختیار کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران قرار گیرد. اختیار و انتخاب این کتابها با تصویب هیأت امنایی خواهد بود که ترتیب تشکیل آن در ماده ۱۵ این مقاوله نامه مقرر می‌گردد.

ب: یک ثلث دیگر عایدات به دانشجویان ایرانی علاقه‌مند و مستحق و بی‌بضاعتی تعلق خواهد گرفت که به تحقیقات ادبی و تاریخی مشغول خواهند بود «خواه در ایران و یا در خارج از ایران» به تشخیص هیأت امناء و با عنوان «بورس تحصیلی» یا اعانه تحصیلی جمالزاده.

ج: یک ثلث دیگر به یک مؤسسه خیریه از قبیل پتیم‌خانه و یا خانه مساکین سالخورده داده خواهد شد، به شرط آنکه آن در شهر اصفهان که زادگاه جمالزاده است واقع باشد، به تشخیص و ترتیبی که هیأت امناء اختیار خواهند فرمود.

همچنین آن مرحوم کتابخانه خود را به کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران بخشید و کلیه سهام شرکت سیمان را که مالک بود برای کارهای خیر خود به دانشگاه تهران واگذار فرمود.

این هیأت با انتخاب ایرج افشار (از جانب مرحوم جمالزاده) و دکتر علی‌اکبر سیاسی (از جانب دانشگاه تهران) و دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی (از جانب این دو) تشکیل شد و اقدام به چاپ کتاب‌های یکی بود و یکی نبود - دارالمجانین - صحرای محشر - آسمان و ریسمان (توسط کانون معرفت) و کهنه و نو - هفت کشور

- جنگ ترکمن - قنبر علی و قصه‌های کوتاه برای بچه‌های ریش‌دار (توسط انتشار جاویدان) کرد.

با درگذشت مرحوم دکتر علی اکبر سیاسی دانشگاه تهران آقای دکتر جواد شیخ الاسلامی استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی را به عضویت هیأت امناء برگزید. درین دوره کتابهای تاریخ روابط روس و ایران و گنج شایگان در سلسله انتشارات موقوفات دکتر محمود افشار تجدید چاپ شد.

با تأسف از این که دکتر جواد شیخ الاسلامی در بهار ۱۳۷۹ درگذشته است، آقای دکتر محمد شکرچی زاده از طرف دانشگاه تهران به عضویت هیأت امناء منصوب شدند. اینک مؤسسه انتشارات سخن تجدید چاپ کتابهایی از آن نویسنده فقید را برعهده گرفته است که به تدریج به چاپ خواهد رسید و در دسترس دوستان قرار می‌گیرد.^۸

چون چاپهای پیشین نوشته‌های مرحوم جمالزاده در سنوات مختلف با حروف چینی‌های متنوع و رسم الخطهای مرسوم آن دوره‌ها انتشار یافته است و ضرورت می‌بود که همه کتابها در مجموعه کنونی به رسم الخط یکنواخت منتشر شود و ترتیب چاپ و صفحه‌آرایی به سلیقه امروزیان باشد. زحمت این مراتب و مراحل به آقای علی دهباشی واگذار شده است. برای اطلاع بیشتر نسبت به بخشهای دیگر مرحوم جمالزاده به گفتار ضمیمه این کتاب مراجعه شود.

هیأت امناء

ایرج افشار - محمد ابراهیم باستانی - تازی - محمد شکرچی زاده

اعضای پیشین: دکتر علی اکبر سیاسی (نخستین نماینده از سوی دانشگاه به نمایندگی شخص جمالزاده) از سال ۱۳۵۶ دکتر جواد شیخ الاسلامی انتخابی به جای دکتر سیاسی.

---

* یکی بود و یکی نبود - فلشن دیوان - تلخ و شیرین - قصه ما به سر رسید - دواالمجانین - تصویر زن در فرهنگ ایرانی - خلیفات ما ایرانیان - هفت کشور - غیر از خدا هیچکس نبود - صندوقچه اسرار - کهنه و نو - قنبر علی - کشکول جمالی - قصه‌های کوتاه برای بچه‌های ریش‌دار - آسمان و پرسمان - هفت قصه - شاهکار - آشنایی با حافظ - فرهنگ لغات عامیانه - قصه‌نویسی - نقد ادبی - برگزیده آثار و خاطرات جمالزاده.

یادداشت ناشر

سید محمدعلی جمالزاده را پایه‌گذار داستان‌نویسی جدید فارسی و ندا دهنده تجدید حیات نثر فارسی شمرده‌اند. عموم کسانی که درباره نثر فارسی معاصر و داستان‌نویسی جدید فارسی بحث کرده‌اند جمالزاده را پیشرو این طریق شمرده و از سهم بزرگ او در این کار یاد نموده‌اند.

تأثیری که یکی بود و یکی نبود در نثر و داستان‌نویسی فارسی به جا نهاد، نام جمالزاده را همیشه زنده و بنایدار خواهد داشت و اگر در دیباچه آن کتاب ابراز امیدواری کرده است که صدای وی «مانند بانگ خروس سحری کاروان خواب آلود ادبیات را بیدار سازد» این امیدواری تا حد زیادی در نویسندگی فارسی به حصول پیوسته است.

انتشارات سخن در ادامه فعالیت‌های خود بعد از چاپ مجموعه‌های «از میراث ادب فارسی» و «شعر معاصر ایران» که هر کدام بخش مهمی از ادبیات ایران را دربرمی‌گیرد طرح چاپ مجموعه آثار سید محمدعلی جمالزاده را در دستور کار قرار داده است که با عنایت و موافقت هیأت امنا: آقایان دکتر جواد شیخ‌الاسلامی - دکتر محمدابراهیم باستانی پاریزی و ایرج افشار این مجموعه انتشار خواهد یافت.

ویرایش و سرپرستی مراحل آماده‌سازی مجموعه آثار جمالزاده با

همکار ما، آقای علی دهباشی است که سالهاست با جمالزاده و آثار او
آشنایی دارد.

در چاپ انتشارات سخن از آثار سید محمدعلی جمالزاده نکاتی
مانند: رسم الخط، املائی کلمات و علایم نقطه گذاری تا آنجا که به اصالت
متن و شیوه نگارش جمالزاده صدمه‌ای وارد نیاید، یکدست شده است.
امیدواریم سرانجام بتوانیم یک دوره کامل و منقح از آثار این نویسنده
بزرگ را در اختیار دوستان ادب فارسی قرار دهیم.

علی اصغر علمی

فهرست

۱۷	مقدمه به قلم مترجم
۲۱	غلامحسین خود را معرفی می کند
۲۴	عشقبازی یا لایلا
۳۰	عروسی
۳۳	مقدمات کار
۳۶	طلاق کشی و دو پسر عم
۳۸	زندگی سربازی
۴۲	معلمهای نظامی فرنگی
۴۴	وصف قزاقخانه
۴۶	زندگانی قزاقخانه
۴۹	روابط رئیس و تابین
۵۰	سرباز و حکمت الهی
۵۱	لشکرکشی و نبرد
۵۳	هم سان و هم تماشا
۵۵	حرکت قشون ظفر رهنمون

۵۹	فحط و غلا در سپاه جمجاه
۶۳	دیدار ناگهانی
۶۶	حرکت به مرو
۶۸	سپاه از جا جنبید
۶۹	جنگ مغلوبه
۷۱	اسلحه و مهمات سپاه
۷۲	وضع سپاه بعد از جنگ
۷۵	امان از دست این ترکمنها
۸۰	اسیر ترکمنها
۸۲	زن ترکمن
۸۵	وظایف اسیر ترکمنها
۸۶	دختران و بیوه زنان
۸۶	داستان لیلی و مجنون
۸۹	مستی آزادی
۹۲	بازخریدن اسیران
۹۳	ورود اسیران به مشهد مقدس
۹۸	تسلیم و رضا
۱۰۰	طرز و طریقه سر بازگیری
۱۰۱	در راه از مشهد به طهران
۱۰۴	معجز ناگهانی
۱۰۷	رسیدن عاشق و معشوقه به هم
۱۰۹	تجارت عبدالله

- قسمت دوم از «جنگ ترکمن» ۱۱۷
- سایکس مورخ انگلیسی ۱۱۹
- و مطالبی که درباره ترکمن ها نوشته است ۱۱۹
- مغلوب و منهوب شدن قطعی ترکمنها ۱۲۰
- ترکمنها (تراکمه) چه کسانی هستند؟ ۱۲۴
- مطالبی درباره «جنگ ترکمن» ۱۲۷
- طرز و شیوه تاریخ نگاری ما ۱۲۸
- اردوئی که مأمور جنگ با ترکمن بود ۱۲۹
- «ما ایرانیان و ترکمن ها» ۱۴۰
- فروختن دختران ایرانی به ترکمنها ۱۴۲
- باز خرید اسراء از ترکمانان ۱۴۳
- نمره ۸۶ ..... ۱۴۳
- یوسفید ابوالخیر و ترکمنها ۱۴۵
- باغبان یزدی در اسیری ترکمانان ۱۴۷
- جنگ با ترکمن در عهد فتحعلی شاه ۱۴۹
- ترکمن در کتاب عجیب «رستم التواریخ» ۱۵۶
- نادرشاه و ترکمنها ۱۶۰
- ترکمن ها به قول مؤلف انگلیسی ۱۶۳
- کتاب معروف «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی» ۱۶۳
- سدهی که شاه عباس به قصد جلوگیری ۱۷۱
- از تاخت و تاز ترکمن ها برپا ساخت ۱۷۱
- مطالبی منقول از کتاب: ۱۷۴

- «سیاحت درویشی دروغین در خانات آسیای میانه» ۱۷۴
- ترکمن‌ها از لحاظ وحدت جامعه‌ای ۱۷۵
- ۱- چاودور ۱۷۵
- ۲- ارزاری ۱۷۶
- ۳- آل علی ۱۷۶
- ۴- قره ۱۷۶
- ۵- سالور ۱۷۶
- ۶- ساریق ۱۷۷
- ۷- تکه ۱۷۷
- ۸- کولان ۱۷۷
- ۹- یموت ۱۷۸
- سرزمین ترکمن‌نشین ۱۷۹
- تضاد در کردار ترکمن‌ها ۱۸۰
- سرنوشت اسیران ۱۸۰
- بدبختی دوباره ۱۸۲
- معامله ترکمن‌ها با اسرای ایرانی ۱۸۲
- اظهارات یک تن اسیر ایرانی ۱۸۳
- وامبری سیاح فرنگی (مجارستانی) و اسرای ترکمن‌ها ۱۸۳
- یکی از طرق اسیر گرفتن ترکمن‌ها ۱۸۴
- ایرانیهای اسیر و مقدار مبلغ فدیة و سر بها ۱۸۵
- یک اسیر روسی در دست ترکمن‌ها ۱۸۶
- قساوت ترکمن‌ها ۱۸۶

۱۸۷	قتل دسته جمعی اسیرها
۱۸۸	ترکمن قتل و شکنجه و عذاب را طبیعی و مشروع می داند
۱۸۸	اعطای خلعت و انعام به کسانی که اسیر می آورند
۱۸۹	کیسه های پراز سر بریده
۱۸۹	تجارت برده
۱۹۱	مهمان نوازی ترکمنها
۱۹۱	ترانه ها و حماسه های ملی ترکمنها
۱۹۳	مجالس شعر و حماسه خوانی
۱۹۳	تربیت کودکان و جوانان ترکمن
۱۹۳	اصل و نسب ترکمن
۱۹۴	نقش مهم ترکمن ها
۱۹۴	بازار برده فروشی در خیوه
۱۹۵	ایرانیان در شهر خیوه
۱۹۵	روسیه و ترکمنها
۱۹۸	مطالبی درباره ترکمنها
۲۰۳	چند نکته
۲۰۵	قبایل ترکمنی که در ایران سلطنت کردند
۲۰۸	افتادن ترکمنها به دست روسیه
۲۰۹	«ترکمنستان و ترکمن ها»
۲۱۳	ترکمنستان امروز
۲۱۶	مطالبی درباره ترکمنها به قلم یک نفر سیاح سوئسی (اهل ژنو)

مقدمه به قلم مترجم

این داستان که سابقاً در مجله «نگین» از شماره اردیبهشت ۱۳۴۹ به بعد و سپس به نقل از «نگین» به تدریج در مجله «خواندنیها» به چاپ رسیده است به قلم گوینو نویسنده و رجل سیاسی فرانسوی است و از مجموعه داستانی او که «داستانهای آسیائی» عنوان دارد به ترجمه رسیده است و اینک به صورت کتاب تقدیم هموطنان می‌گردد.

گوینو در زمان ناصرالدین شاه مدتی به سمت نماینده سیاسی دولت فرانسه در ایران می‌زیسته است و گذشته از کتابهای سودمندی که درباره ایران و کشورهای آسیائی دیگر نوشته که از آن جمله است «مذاهب و فیلسوفهای آسیای مرکزی» کتابی نیز در خصوص برتری پاره‌ای از نژادها بر نژادهای دیگر تألیف نموده است که هرچند شاید مطالب آن همیشه به حقیقت علمی مقرون نباشد اما شهرت بسیاری در دنیا پیدا کرده است. کسانی که طالب اطلاعات بیشتری درباره او باشند می‌توانند به مقالات بسیار محققانه و جامع اساتید محترم آقایان مجتبی مینوی و نصرالله فلسفی مراجعه فرمایند.

گوینو در این داستان اوضاع و احوال مملکت ما را در زمان

ناصرالدین شاه نشان داده است و از قرار معلوم زیاد هم راه اغراق و مبالغه نپیموده است و باید خدا را سپاسگزار بود که آن دوره سپری شد و دوره جدیدی شروع گردیده که کاملاً مایه امیدواری و شادمانی است.

تذکر: در معرفی نویسنده داستان «جنگ ترکمن» به اختصار کوشیده‌ام. این کار عمدی است چون اصل کار، خود داستان است و من کاملاً با کسی که گفته «به گفته پرازگوینده هرکه باشد» موافقم و معتقدم که در خوان نعمت، غذا اصل است ولو آفتابه لگنی در بساط نباشد. مطالعه داستان «جنگ ترکمن» ما را با نویسنده با ذوق و نکته‌سنج آن به قدر کافی آشنا خواهد ساخت. اما دریغ آمد که یک مطلب را در این مقدمه نیاورم: گوینو برسم مأموریت سیاسی رسمی دوبار در خاک ایران اقامت نمود (اول بار از سال ۱۸۵۵ تا ۱۸۵۸ میلادی و دومین بار از ۱۸۶۱ تا ۱۸۶۳ میلادی) و روی هم رفته چهار پنج سالی بیشتر در این کشور اقامت نداشته است ولی با وجود آن همه کارهای سیاسی که با شغل و مأموریتش بستگی داشت نظر به عشق و علاقه مفراطی که به تاریخ و فرهنگ ایران داشت کتابهای متعددی درباره آنچه ارتباط به ایران دارد تألیف نمود که مشهور است و محتاج به تذکر و شمردن نیست. از جمله کارهایش که کمتر جلب توجه نموده است یکی هم آنکه در همان مدت اقامت در طهران کتاب بسیار مشهور حکیم بزرگ فرانسوی دکارت (۱۵۹۶-۱۶۵۰ میلادی) را که «گفتار در روش» (روش به معنی «متود») عنوان دارد و آن را عموماً منشاء اساسی ترقیات علمی و فنی و فن فکر کردن و منطقی بودن که پایه و مایه اساسی تمدن است شناخته‌اند

به فارسی (به وسیله شخصی موسوم به ملا لاله‌زار همدانی) به ترجمه رسانید و در سال ۱۲۷۹ هجری قمری با عنوان «حکمت ناصریه» در طهران به چاپ رسانید. چنین شایع است که در همان زمان ناصرالدین شاه عده‌ای از اشخاص متعصب نسخه‌های این کتاب را سوزانده‌اند بطوری که بعضی از محققین ایرانی معتقدند که چاپ سال ۱۲۷۹ که بدان اشارت رفت چاپ دوم این کتاب است و از چاپ اول که احتمالاً در سال ۱۲۷۰ قمری بوده است نسخه‌ای باقی نمانده است ولی در این باب تاکنون مدرکی به دست نیامده است و به احتمال قوی می‌توان گفت که کتاب یک بار بیشتر به چاپ نرسیده بوده است در سال ۱۲۷۹. کتاب «حکمت ناصری» (در اصل «حکمت ناصریه») در حدود ۱۶۴ صفحه است و در صفحه هشتم مقدمه (به قلم مترجم) نام گوینو (کانت دوقوینو) به عنوان وزیرمختار و ایلچی مخصوص دولت فرانسه برده شده است.

در ضمن مقدمه مترجم به نام آل عازار و حییم موسائی همدانی مشهور به ملا لاله‌زار معرفی شده است. «حکمت ناصریه» ظاهراً از لحاظ تاریخی اولین متن فلسفه غربی است که به زبان فارسی درآمده است.^۱ ژنو، اول اردیبهشت ۱۳۴۹

ج. ز

۱- مطالب این گفتار مأخوذ است از مقاله آقای کریم مجتهدی در مجله «راهنمای کتاب» (شماره فروردین تا خرداد ۱۳۵۴)